

POWSTAWAĆ (214) *vb impf*

o oraz drugie a jasne; w *inf* -staw- (7), -stąw- (4); -staw- *BielKron*, *BudBib*, *CzechRozm*, *ModrzBaz*, *Oczko*, *CzechEp*; -stąw- *Mącz*, *RejPos*, *GórnTroas*; -staw-: -stąw- *RejAp* (1:1); w pozostałych formach -stąw- (w tym 7 r. błędne znakowanie), -staj- (w tym 1 r. błędne znakowanie).

W temacie *praes* -staj- (102), -stąw- (56); -staj- *BierEz*, *PatKaz I*, *TarDuch*, *WróbŻółt* (3), *SeklWyzn*, *LubPs* (7), *RejWiz* (4), *KwiatKsiąż*, *SarnUzn*, *BudNT*, *CzechRozm*, *SkarJedn* (6), *SkarŻyw* (3), *CzechEp*, *KochFr*, *WerGość*, *BielRozm*, *GrabowSet*, *LatHar*, *WysKaz*, *SarnStat*, *KmitaSpit*, *SkarKaz* (5), *SkarKazSej*; -stąw- *LibLeg* (6), *FalZioł*, *MiechGlab*, *KromRozm II*, *GliczKsiąż* (2), *SienLek*, *RejPos* (3), *BiałKat*, *KuczbKat* (3), *RejZwierc*, *Oczko*, *MWilkHist*, *GosłCast*, *SzarzRyt* (2); -staj- : -stąw- *GlabGad* (1:2), *Leop* (2:6), *BibRadz* (1:4), *BielKron* (3:3), *Mącz* (24:2), *RejAp* (1:4), *RejPosWstaw* (4:1), *ModrzBaz* (1:1), *ArtKanc* (2:1), *Calep* (6:2), *OrzJan* (1:1), *WujNT* (10:4).

inf powstawać (9). ◇ *praes* 1 sg powstaję (14) [w tym: -e (2)], powstawał (4). ◇ 3 sg powstaje (29), powstawa (18). ◇ 1 pl powstawamy (3), powstaj(e)my (3) *RejPosWstaw* (2), *ArtKanc*, powstaj(e)m (1) *SkarKaz*. ◇ 2 pl powstajecie (1). ◇ 3 pl powstają (49), powstawają (27). ◇ *praet* 3 sg m powstawał (6). *f* powstawała (1). *n* powstawało (3). ◇ 3 pl m pers powstawali (11). *subst* powstawały (13). ◇ *fut* 3 sg m będzie powstawał (1). *n* powstawać będzie (2). ◇ 3 pl m pers będą powstawali (1). ◇ *imp* 2 sg powstawaj (1). ◇ 1 pl powstawajmy (2). ◇ 2 pl powstajcie (1). ◇ *con* 3 sg *f* by powstawała (1). ◇ 2 pl m pers byście powstawali (1). ◇ 3 pl m pers by powstawali (3). ◇ *part praes act* powstając (5), powstawając (4).

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde* także XVII – XVIII w. s.v. powstać.

1. Zmieniać pozycję na stojącą, podnosić się, wstawać; *consurgere* *Miech*, *Vulg*, *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *assurgere*, *exurgere* *Mącz*, *Calep*, *Vulg*, *Cn*; *excitare* *PolAnt*; *discendere* *Mącz*; *insurgere*, *oboriri* *Calep* (40) : Bo gdy łtana v prawa/ wżycy wnet powłtaia/ A onego nędzniczká ná zad odpycháia. *RejWiz* 122; Wczás powłtaway/ y nie idź między ołtatecznymi do domu/ á nie miełzkay. *BibRadz Eccli* 32/13[15]; Assurgo, Powłtawam/ podnołzę łie. *Mącz* 435b; Consurgo, Welpolek s kim powłtawam. *Mącz* 435c, 382b, 435c; Kilka kroć powłtawał Vkalegon chcąc mowić/ lecz przed hukiem niemogł. *KochOdpr* C2; *Calep* 250b, 401b, 547a, 715b; *GórnTroas* 51; PRze zdrowie gołpodarz pije/ Włtaway gołciu: á prze czyie? Prze Królewlkié: powłtawaymy/ Y także ia wypijaymy. *KochPij* C4, C4; [Święty á chwalebny to zwyczaj ielt [...]; iż gdy Ewángelią w Kołciele czytaia/ albo łpiewiaia/ wżycy łudzie powłtaia. *HerbOdpow* Fv (*Linde*)].

powstawać ku czemu (1): Assurgo – Powłtaie drugiemu ku pocziwołzczy. *Calep* 106a.

Szereg: »podnosić się a powstawać« (1): onyc to łą rogi o kthorych nam Dániel powiedział/ iż ie widział iáko łie podnołły ku gorze/ á powłtawały ná łkázanie náłze [*Vulg Dan* 8/8]. *RejZwierc* 263v.

Przen (17) : Assurgit animus, Powłtaye vmysł/ łerce łie podnoł. *Mącz* 435b.

a) Wyzwalać się ze złych skłonołci, przestawać robić coł złego (15) : *WerGość* 236; Iuż iuż zá pomocá twoia ná głos twoy powłtaie: podayze mi rękę twoia/ vmocniłz łily moie *SkarŻyw* 387b.

powstawać z czego (8): Dziwne prawa vłtawiał [*Solon*]/ áby łie włciągáli [*łudzie*]/ A z onych włzetecznołci márníych powłtawáli. *RejWiz* 170; Máia y łwięci łwoie vłomnołci y vpadki/ z kthorych powłtaiać/ pokornieylzemi łię przed Bogiem złtawiaia. *SkarŻyw* 491; *SkarKazSej* 702a. *Cf* »z grzechu powstawać«.

powstawać przez co (1): gdy ich [aniołów] do służby Bożej wzywamy/ [...] wielką im y wdzięczną poługę oddałem. A daleko więcej gdy z grzechow przez pokutę prawą powstaiem. *SkarKaz* 636b.

W przeciwstawieniu: »upadać ... powstawać« (5): Tam pan Chrystus [o tych rozumiał] którzy i krewkości wgrzech vpadną/ vpadłszy serdecznie żalwią/ a łniego powstaią/ y grzełzyć przełtaią *SeklWyzn* Dv; *KrowObr* C3v; Iako poznać mamy kto vpada a kto powstawa w łalce a w opiece Pánłkiey. *RejPos* 27v; Ipráwiedliwy siedm kroć przez dzień vpada y powstaię. *WysKaz* 17; Z ludzi zaś káždy grzełży/ który iedno żywie Ludźiechmy/ vpadamy/ znowu powstawamy *GosłCast* 26.

Zwrot: »z grzechu powstawać« (5): *SeklWyzn* Dv; Piłze święty Augułtyn/ iako dwa dworzanie [...] zgrzechow powstaięc żywot odmienili. *SkarŻyw* A3v; Przez cię [...] z grzechow náłzych powstaiemy/ nie z siebie łami. *ArtKanc* H15v; *SkarKaz*)(2v, 636b.

»powstawać ku pokucie, do pokuty« [szyk zmienny] (1:1): Abowiem dobre tho ięłt nápominanie/ [...] aby grzełżni ludzie/ iedni powstawáli ku pokućie/ a drudzy vpadáli ná wietzne zátrácenie. *KrowObr* C3v; *SkarKaz*)(3.

b) Zdrowieć, stawać się zdrowym (1) :

Zwrot: »od niemocy powstawać« = *assurgere in morbo* Cn (1): Páwłowe też chułtki/ ábo przepálki/ gdy przyniełione były do ktorego chorego/ tedy od niemocy łwey powstawał. *CzechRozm* 182v.

a. Wstawać obudziwszy się (4) :

powstawać na co (2): Rzekł [...] kur/ przetoć to działá^m/ Ludziem bliłki dzień powiádam: Ktorzy kiedy mnie łłuchaią/ Ná łwe roboty powstaią. *BierEz* S4; *WerGośc* 204.

Zwrot: »powstawać ode snu« (1): a gdy powstawamy ode łnu/ wlpámięłaymy ná to: iż ten/ który ode łnu wzbudził/ [...] nas włkrzełi. *BiałKat* 233v.

Przen (1) :

W porównaniu (1): *SzarzRyt* A3 cf *Zwrot*.

Zwrot: »z łoża powstawać« (1): Kto łię [...] niezdułiwa? [...] gdy łwiátłem vderzy go w oczy Słóńce/ ogniłtym gdy łie kołem toczy? Ktore gdy z łoża powstawa łwoiego/ Iák oblubieniec obleczon z łzczyrego Złotá vbiorem *SzarzRyt* A3.

b. Stawać [między kim] (1) : Struchłáłym chadzał/ bez włfelákiey pierzchłiwołci/ powstawaięc [sine furore consurgens]/ między łłuffczám wołał. *Leop Iob* 30/28.

c. O narodzie, grupie: wyruszać [skąd] (2) : Także z tego káta powłthawali y po dzisdzien powstawaię narodowie [consurrexerunt et ... insurgunt nationes] łudu okrułthnego *MiechGlab* 36.

2. Pojawiać się, zaczynać być, zaczynać istnieć; surgere Vulg, *Modrz*, Cn; *existere* Mqcz, *Calep* (96) :

a. O ludziach i istotach nadprzyrodzonych; cooriri, exoriri Mqcz, *Calep*, Cn; *oriri* Mqcz (24) : Existo, Yełtem/ Powłtáyę/ Wychodzę na łwiát. Mqcz 111b; Orior, Powłtáyę/ Poczinam łie/ Włchodzę. Mqcz 268d, 269a [2 r.], 396d; Coorior – Powłtawám, poczinám łzie. *Calep* 257b, 389b, 391a; A Chrzełcijáńłkie⁸⁰ małżeńłtwá y dźiatek wychowánia koniec ięłt/ Chwałá Boża: aby miałto oycow powłtawáli łynowie *SkarKaz* 421a.

powstawać z kogo (3): Co vczynił był temu kápłanowi Elifowi/ ktorego dla łynow yego rołpułtnych łkará/ iż áni z yego rodu wyęcey kápłan powłtawał/ áni łie żaden łwych łat dorosć

mogł. *GliczKsiąż* F7v; *LubPs* R5v; Panny wyrzawły były bárzo rády iż iuż z ich narodu powstáią mężne á ćwiczóne białe głowy. *BielKron* 320v.

powstawać skąd (1): á obácź żeć z Gálileiey Prorok nie powstáie *WujNT Ioann* 7/52.

Przen (3) :

powstawać w kim przez kogo (2): krotko nas vczy [św. *Paweł*]/ ábyłmy zwlekli s siebie łtárego człówieká/ á przyoblekli nowego Páná Iezulá Kryšťulá/ w którym y przez ktorego prawdziwie powstáiemy. *RejPosWstaw* 111, [110³]v.

a) *O apokaliptycznej bestii utożsamianej przez Reja z papiestwem [z kogo]* (1) : Tu słuchay iż bełtia wyłtępuie z ziemie. Tu iuż co przez ziemie małz rozumieć iuż podobno wiefz/ iż ludzi ziemskie á nic o niebo áni o łpráwy iego niedbáiące/ á s tychci to powstawa tá bełtia. *RejAp* 110.

α. *O heretykach i fałszywych prorokach: zaczynać głosić jakieś poglądy* (8) : *RejAp* 170v; Haeretycy powstawali łkoro od czáłow Apołtolłkich. *WujNT Yyyyyy*4.

powstawać u kogo (2): Zás Łáćinicy poniewáz tylko iednę Homoufiańską łektę trzymáli/ á ktemu nie tak byłtrych rozumow byli/ ták też nierowno mnief y nich Heretykow powstawało. *BudNT przedm* c4 [idem] *WujNT przedm* 11.

powstawać między kim (1): iuż powstáią między nimi iácýs Iozephite/ ktorzi zgoła zgoła [!] niewierzą Syná Bożego/ iedno że iełt Iozephow łyn. *SarnUzn* H6.

powstawać gdzie (2): iż włzytcy iákmiarz Heretykowie y Grekowie byli/ y w Grecyi powstawali/ y tám miefzkali. *BudNT przedm* c3v [idem] *WujNT przedm* 11.

powstawać skąd (1): *WujNT* 483 cf *Szereg*.

Szereg: »powstawać i wychodzić« (1): Y tu małz kilká włáłności haeretykow. [...] iż powstáią y wychodzą z kościoła/ iáko y Ian S. mowi: Wyłzli z nas/ ále nie byli z nas [*Vulg Ioann* 2/19]. *WujNT* 483.

b. *O abstraktach; constare, moveri Mącz; insurgere JanStat* (47) : thv naprzeczywko przifýedze wałchej takowe łbiteczne rzeczy powstawayá *LibLeg* 11/90; *KromRozm III* C5; powstawáyá wyęc o tem gadánya y nyeyákye połwarki *GliczKsiąż* G5v; *BielKron* 155, 296, 352v; Moventur res magnae, Wielkie rzeczy powstáyá. *Mącz* 233d, 418a; Azálz iuż nie powstáwa [!] płáč á vciłk ludzi łwiętych? *RejPos* 259v; Tákie dzifia práktyki dziwne powstawáią/ Iż kto łie im przyłłucha włóły ná nim włtáią. *RejZwierc* 252v, 259v; *ModrzBaz* 102; *SkarJedn* 344; A prawdziwie ták iełt: że rzeczy okrutników tákich/ czáłem tylko łtoią/ nie ludzką wiárą/ áni chęciá: gwałtem y mocą powstawáią *OrzJan* 30, 49; *WujNT* 57 marg, Zzzzzv; *JanNKar* C2v; Mieymy miłóšierdzie/ nád łławą bliźnich náłzych/ gdy iákie złe mnińmáńia o nich powstáią. *SkarKaz* 278b, 244b.

powstawać od kogo (3): *LibLeg* 11/89v, 90; Aleby kto łnadź rzekł/ á włzák káżdá moc powstawa od Bogá *RejAp* 106.

powstawać na kogo (2): y czáłem [żądza] ták łprędká nań [na człówieka] powstáie/ iż pierwey niżli łię obaczy/ y niżli łię rozumu dołóży/ człówiek vwiedzion bywa. *WujNT* 546; *SkarKaz* 548a.

powstawać z czego (10): *LibLeg* 10/66, 11/64v, 90; Kácerłtwá/ ze złego wyrozumyenia álbo wykłádu piłmá powstawáyá. *KromRozm II* o2v marg; Cołz tedy o mądrości za rołłádek dąmy/ ktora

łtak okwitych á wielkich rzeczy powstáie *KwiatKsiąż* E2v; Existit ex victoria Tyrannis, Z wycięstwa [!] powstáye okrucieństwo. *Mącz* 396d, 418b; *RejAp* 106; *Oczko* 10; *WujNT* 310.

powstawać między kim (3): Yam wten czas onego otim pytał otich łbitkach łczego te sbitky powstáwaya między timy livdzmy naschimy pogranycznymi *LibLeg* 11/64v, 11/64v; myędzy pány zdunámi álbo Gárnczárzmi/ Tkaczámi/ y inłfemi wyelkye o tho porywki y połwarki powstáwayá. *GliczKsiąż* B5.

powstawać w kim (1): Boże moy/ iáko wielka rołpułtność w ludzioch łłácheckiego łtanu rázem powstáie. *ModrzBaz* 102.

powstawać gdzie (5): roznice á niezgodá między námi w miełcie powstáwa *BielKron* 10; *RejPos* 259v; Czemu słowá y terminy nowe o rzeczach w kołciele powstáwały. *WujJud* 170v; *GrabowSet* Sv; Wielkie plagi ná ziemi powstáią. *WujNT Apoc* 16 arg.

powstawać skąd [= z jakiego powodu] (1): Stąd nieumiełtność y błędy bez końcá powstáią/ gdy łlepi łlepe wodzá. *SkarJedn* 361.

W przeciwstawieniu: »powstawać ... ustawać« (1): Bo náuka kácerłka prętko powstáie/ złego łumnienia ludzi wsię nábierze/ á zásię prętko vłtáie *SkarJedn* 24.

W charakterystycznych połączeniach: powstają(-e) błędy, chwałá boża, dusz nieprzezpieczeństwa, dysputacje, gadania (dworne) (2), gadka, kacerstwa (4), mnimania złe, moc (2), myłli, nauka kacerska, nauki wyzwolone, nawálności, niebezpieczeństwa dusz, niebezpieczeństwo, umiełtność, niezgoda (2), nowina, obyczaje złe, okrucieństwo, plagi, płacz, porywki, poswarki (2), praktyki dziwne, roznica (2), rozpustność, rzeczy (zbyteczne, okrutnikow, (okwite a) wielkie, wszystkie) (10), słowa, swary, terminy o rzeczach, trudnołci, trwogi, ucisk, zabijania, zazdrołci, zbory kacerskie, zbytki, żądza.

Przysłowie: smálch wielkie rzeczy powstáwayá *LibLeg* 10/66.

Szeregi: »być i powstawać« (1): Ex quatuor elementis constant, Włzyłtki rzeczy łá y powstáýa ze czterech żywiołów *Mącz* 418b.

»mnożyć się i powstawać« (1): dla których wyłtepków Bołkiéy káźni miecz zábija niewinnie: łkąd téż mnożą łie y ołdczepiełntwá/ y rozmáite powstáią dułż nieprzełpieczeństwá [*unde etiam pullulant haereses, variaque insurgunt animarum pericula JanStat* 244] *SarnStat* 898.

Przen [na czym] (1) : Piotrá/ powiáda/ Pan názwál ołnowánim kołcielnym/ przetołż łłufłnie ten fundáment Kołciół łwięci: ná którym kołcielnego budowania wyłokość powstáie. *SkarJedn* 72.

c. *O zjawiskach przyrody*; *nasci Mącz*, *Cn* (15) : Ktorego czału narichley morowe powietrze powstáwa. GDy łie iuż lato dokończáwa á czał łie iuż ielienny przyblíża *FalZioł* V 72; BYło dobrze łpołudniá/ zarze powstáwały/ Czýrwone od zachodu/ y wiałtrek niemáły *RejWiz* 125v; Nubilat, Chmura łie/ Powstáýa obłoki s chmurámi. *Mącz* 252b, 149c, 241b; *SzarzRyt* A3v.

powstawać z czego (4): *PatKaz I* 9v; Táķże y ine znáki co długo látiá/ Zápaliwłzy łie/ poki w wodę nie wpadáią. Włzytkoć to łá ty prochy/ co z zyemie powstáią/ Zwálzczá kiedy ich wiałtry łpołu nie zbijáią. *RejWiz* 151v; poczátek rzeczám z źiemie podawáli/ z któreý łáméy/ y żywioły inłże powstáwác łye im widziáły. *Oczko* 5, 7.

powstawać gdzie (2): Nebulosus ager aut locus, Mieýłce gđże częłte dzdże y chmury powstáýa. *Mącz* 243b; *RejAp* 136.

powstawać skąd (2): zewsząd powstają Srogię wiatry *KochFr* 85; *KochPam* 85.

W połączeniu szeregowym (1): Vibrare dicitur mare, Trząść/ miekceć á łsnąć łie álbo też miotać łobą gdy poczina grać/ rułzać łie y powstawać nawalność. *Mącz* 492d.

W porównaniu (1): yako łczyernya chądoga roza powstaye ołtrego tak łpokolenya yeuynego łzwyątha poła marya *PatKaz* I 9v.

W charakterystycznych połączeniach: powstają(-e) chmury, ciemności, dżdże, morowe powietrze, nawalność, noc, obłoki z chmurami, roza, wiatr(y) (3), *wody, zorza (zarze)* (2), *żywioly*.

d. *O zjawiskach i procesach fizjologicznych; oboriri Mącz* (6) : Iálna żoł lepák powstawa/ od Czwartegonaście dnia Máia/ aż do Czwartegonałtego Sierpnia *SienLek* 41v.

powstawać z czego (3): wżakoż też mozgowi nie tak łzkodzi [*wino lekkie*] gdy z niego nie powstają takie kurzawy. *GlabGad* H2, B3v. *Cf powstawać z czego gdzie*.

powstawać z czego gdzie (1): Cżemu pirwłze łny połpolicie łtrafzliwłze bywaią niż połlednie. (–) Bowiem na przodku powstawaią z pokarmu w żoładku dymy mocne *GlabGad* L5.

powstawać komu (2): Exoriuntur dolores utero, Powstają mi boleścy/ álbo gryżenie w żywocie. *Mącz* 269a, 269b.

e. *O zjawiskach akustycznych; oriri Mącz* (2) : Oritur clamor, Powstaje głos. *Mącz* 268d.

powstawać skąd (1): Płi wyi/ bydło ryczy/ łłyłżac włofy włtają/ Iálne głofy żálółne zewłzech łtron powstają. *RejWiz* 82v.

f. *O walkach* (2) : zá czáłow iego woyny nie powstawály/ gdy P. Bog pokoy dawał. *SkarKazSej* 666b.

powstawać między kim (1): Kiedy walki y zwady między námi powstają/ z poządliwłści náłzych. *WujNT* Bbbbbbb2.

3. *Przerywać beczynność w celu podjęcia działania, zaczynać coś robić [na co]* (1) : żiemia łie zátrzęłła y vpokoila. Gdy powstawał Bog ná ład [*cum exsurgeret in iudicium Deus*]: aby wybáwił włłýłtkie łiche żiemie *Leop Ps* 75/10.

4. *Występować przeciw (zbrojnie lub słownie), buntować się; insurgere Vulg, PolAnt, Mącz, Cn; adversari, improperare, movere Vulg; irritare Modrz; consurgere JanStat; convertere copiam, rebellere, vertere iras, vertere arma Cn* (44) : Pátrzay iáko krolełtwá okrutnie powstają/ Ani Bogá ni cnoty przed oczýmá máia. *RejWiz* 172; *ArtKanc* K3v.

powstawać (na)przeciw(ko) komu, przeciwko czemu (24): PAnie cżemu łie rozmnożili Kthorzy załmuczaią mie/ wiele gich powłtaie naprzeciw mnie. *TarDuch* D7; Dokądże miły panie powłtaie naprzeciwko nam nieprzyacił *WróbŻołt* 73/10; *LubPs* eev, hh4; *Leop Deut* 2/5; Okaż dżiwne dobrotliwłłci twe ty ktory záchowywáłz właiące w tobie/ przeciw tym ktory powstawaią przeciwko práwicy twoiey. *BibRadz Ps* 16/7[8]; niechay záwždy bęđzie przed tobą krzyk tych ktory powstają przeciwko tobie. *BibRadz Ps* 73/23, *Ps* 58/2, 82 *arg*, II 138b *marg*; Zle cżyniłz iż pozwaláłz łłudze mey przeciw mnie powłtawác *BielKron* 11v; Bacząc Luter iż powstają przeciw iemu/ włcił łie do Celárzá Kárlá nowo wybranego *BielKron* 195v, 65; Insurgo Powłtaye przeciwko komu/ ze złey woley włiádam ná kogo. *Mącz* 435c; *RejAp* 145; *RejPos* 266v; *RejZwierc* 204v; Iáko łie Filiłtynowie

powstáiąc przeciw Dawidowi woiowali *CzechRozm* 255v, 57, 113; *ModrzBaz* 27; *CzechEp* 336. Cf *powstawać przeciwko komu ku czemu*; »zapalczywie powstawać«.

powstawać przeciwko komu ku czemu (1): Y áby łtroná przeciwko łtronie boiáźnią karánia ninieyłżego ku wojnie y rołtérkom niepowstawałá/ wstáwiamy łkázuiąc: iż [...] *SarnStat* 1081.

powstawać na kogo, na co (16): wybaw mie [*Panie*] od tych ktorzy na mię powstáią *WróbŻołt* 58/1, 61/4; *LubPs* B3, E2, Mv, O4, V2, Z2; A gdy tłufzcze nań powstáwały/ pełne gniewu/ tedy Liłymáchus wziąwłły kłobie około trzech tyłięcy zbroynnych niecnothliwych łudzi/ iáł łie bronić mocną ręką *Leop* 2.*Mach* 4/40, *Ps* 3/2, 8; tá wiárá ktorą w Rzymie Piotr ł. łzczepił/ [...] ták łtárożytnie przez pułtorá tyłięcá łat trwa: iż iey żadne Tyráńłtwo/ áni Heretyctwo łzkodzić nie może/ áni zwátlili iey mocnych gruntow/ włzyłcy Heretykowie/ ktorzy ná ten kołciół częłto y gęłto powstáwáli *SkarJedn* 22; Wilk ze włzemi żwierżety/ ná Orlá powstáwał *BielSen* 6; *ArtKanc* Qv; *KmitaSpit* B4. Cf »powstawać na gardło«.

W połączeniach szeregowych (2): niech namożnieyłszy krol broi iáko chce/ przełłáduie łudzie łwięte iáko chce/ powstáwa przeciwko temu Báránkowi iáko chce *RejAp* 145; To co łie potym działo w domu iego [*Dawida*] wieleby o tym czyłtác/ iáko łie łynowie iego bili/ iáko łiołtry łwe y ie^{go} włáłne żony gwałłili/ iáko y przeciwko iemu łámemu powstáwáli *RejZwierc* 204v.

W porównaniach (2): powstáiecie nań [*na człowieka*] iáko na łcianę pochyloną y na parkan który chce vpáłc [*interficitis universi vos tanquam parieti inclinato et maceriae depulsae*]. *WróbŻołt* 61/4; *ModrzBaz* 27.

Zwroty: »powstawać na gardło« (1): nie ináklży ielł [*gwałłiciel*] iedno iáko łotr á rozboynnik/ ktery powstáwa ná gárdło brátá łwego. *RejPos* 343.

»[przeciw komu] zapalczywie powstawać« (1): wyłłępki moie/ wedle inłtygácyey przeciw mnie X.K. nie byłły tákowe/ żeby dla nich miał łię ták bárzo X.K. łierdzić/ y ták przeciw mnie zápáłczywie [...] powstáwáć. *CzechEp* 89.

Szeregi: »rozruchy wszczynáć a powstawać« (1): A nie ielł to rzecz wierze podobná/ áby poiednánie ich [...] miáło być łzczere/ ktorzi zá málucżki čás bárzo wielkie rozruchy miedzy łobą włczynáią/ á iákoby łzerłzenie przeciwko łobie powstáwáią [*maximas turbas excitant et tanquam crabrones in sese mutuo irritantur*]. *ModrzBaz* 27.

»sierdzić się i powstawać« (1): *CzechEp* 89 cf »zapalczywie powstawać«.

»walki wzbudzáć i powstawać« (1): wiele dżiwnych rzeczy wáżyli łię Pápieżowie Rzymłcy/ wálcząc/ y walki przeciw łpokoinym wzbudzáiąc/ y przeciw Pánom łwym powstáiąc *CzechEp* 336.

Przen [na kogo] (2) : *BibRadz* 2.*Cor* 11/28; Iáko ná was powstáią ze włzech łtron widzićie. Záburżone niebiołá/ walki/ głody/ mory *BielRozm* 6.

5. *Zmartwychwstawać; surgere, resurgere Vulg* (19) :

powstawać do czego (1): nie powstáią (do chwały) złołnicy ná łądzie/ áni grzelłnicy (ołtoią łię) w zgromáđzeniu łpráwiedliwych. *LatHar* 738.

W przeciwstawieniu: »bywáć wsiány ... powstawać« (1): Bywa wsiáne *ciáło* w łkázitelności: á powstánie (*marg*) powstáie. IL.G.S. (–) w niełkázitelności. *WujNT* 1.*Cor* 15/42.

Fraza: »umarli (a. martwi) powsta(wa)ją« = *mortui resurgunt Vulg, PolAnt* [szyk zmienny] (10): Iákořz powřtáwáią vmárli? w iákimże ćiele przydą? *Leop 1.Cor 15/35, 1.Cor 15/15, 16, 29; BudNT Luc 7/22*; coř wczynią ći ktorzy fię krzczą zá vmárle/ ieřliże koniecznie vmárli nie powřtáią? *WujNT 1.Cor 15/29, Luc 7/22, 1.Cor 15/15, 16, 32*.

Zwroty: »z grobu powstawać« (3): *SkarJedn 90*; Będąć wřzyřcy poćieřzeni. Pod źiemią oycowie řwięći. [...] A w źiemni ćiałá vmárřych Wiela ludzi dobrych řwięřych. Zgrobów řwoich powřtawáiąć Y ludziom řię pokázuiąć. *MWilkHist A3*; Ciałá vmárle z grobow powřtawáły/ widźieć fię dáły. *ArtKanc D10*.

»powstawać z Panem Krystusem« [szyk zmienny] (2): Ktorzy s Pánem Kriřtusem powřtáią á członki ziemřkie vmartwiáią/ [...] řwieći [ř] á czyřći řą. *RejPosWstaw [110³], [110³]*.

»powstawać w, na sądzie« (1:1): Przethoř niepowřtawáią źli á bezbořni w řądzie [*Ideo non resurgent impii in iudicio*]: áni grzeřlnicy w rádzie řprawiedřliwych. *Leop Ps 1/5; LatHar 738*.

»powstawać od umarřych (a. z martwych)« [szyk zmienny] (2): *Leop 1.Cor 15/16*; Kto w they [czystocie] řywie/ á řtrzeże řie nieczyřtoty/ ten prawdziwie powřtáie s Pánem Kryřtusem od vmárřych *RejPosWstaw [110³]*.

Przen [od czego] (1) :

Zwrot: »powstaniem powstawać« (1): wřzyřcy řie tedy pilnie o to řtáráć mamy/ ábyřmy [...] iuř wćřuli/ że Pan Kryřtus w nas řywie/ przez ktorego y w on ořtátni dzyeń ćiałá nářze wzbudzone być máią. Potym/ gdyř oproć tego ieřt y drugie powřtánie nářze/ kthore pochodzi z onego pirwřzego/ to ieřt/ ktorym powřtawamy w ninieyřzym wieku vřtáwicřnie od řmierći řycia řtárego *RejPosWstaw [110²]*.

6. Wzrastać, wzmacniać się, powiększać się; invalescere Vulg; convalescere Mącz (4) : Ale oni tym więcey przyřyřkowáli wielkimi głořy/ żądáiąć áby był vkrzyřzowan/ y tym więcey powřtháwáły głořy ich. *Leop Luc 23/23*; *Convalescunt opes, Zámagáya řie/ rořtą/ powřtáya bogactwa. Mącz 474c*.

Przen (1) :

W przeciwstawieniach: »powstawać ... lećieć w przepáść, [leżeć]« (1): Rzeķł Auguřtyn po łácinie: *Quid patimur furgunt indocti et rapiunt coelum etc.* to ieřt/ co ćirpimy powřtáią prořći á nieuczeni do niebá řięgáią/ á my z nářzymi náukami lećimy w przepářci. *BielKron 160v*; [Gdzie tákowéy rády v pánów niémářz/ táw widźimy co řie dźieie/ [...] iáko ludzie godni y domów zacnych leżą/ iáko nikczemni ludzie powřtáią. *CerGór 41*].

a. Wzbogacać się [czym] (1) : Bo tym Rzymřcy pánowie záwřždy powřtawáli/ Kiedy chcieli wiele wziąć/ potrořze dáwáli. *RejZwierz 29v*.

7. Trwać (1) :

Zwrot: »powstawać na wieki« (1): Vřchła trawá/ zwiądlł kwiát/ lecz řłowo Bogá nářzego powřtáwáć bęďdzie ná wieki [*verbum Dei nostri stabit in seculum*]. *BudBib Is 40/8*.

8. Odradzać się; exsurgere, resurgere, reviviscere Mącz (8) : Revivo, Ożywiam. Et per translationem, Powřtáye ku pirwřzemu řtanu przichodzę. *Mącz 501a, 435c*.

W przeciwstawieniu: »umierać ... powstawać« (1): *KuczbKat 90 cf W porównaniu*.

W porównaniu (1): Abowiem światłość (práwi) zówždy nam przed oczymá iákoby vmieráiąc ginie/ á zaś iákoby powstawáiąc przywracána bywa *KuczbKat* 90.

Zwrot: »z nowu, zasie powstawać« (2:1): *Mącz* 435c; Tám iuż gdy sie wspokaiał Kościoł Páníki poczęło z nowu powstawać pánítwo Rzymńkie *RejAp* CC2v; *SkarŻyw* 374.

Szereg: »powstawać i głowę wynosić« (1): poniknąwłzy do pieklá kácerstwo/ gdy znowu złości się ludzkie rozkrzewią: zálíe powstáie/ y zpieklá głowę wynosi. *SkarŻyw* 374.

a. O roślinach (2) :

W przeciwstawieniach: »umierać, tracić zieloność... powstawać« (2): y drzewá trácą zieloność/ á zaś iákoby powstawáiąc z nowu iey nábywáią: y násienie gnijąc vmiera/ á zaś pułzczáiąc się powstawa. *KuczbKat* 90.

9. Wystawać, sterczeć [skqd] (1) : Powsthawá s pośrodká wyłpy opoká bárzo mocna á obronna *BielKron* 448v.

Synonimy: **1.** podnosić się; **2.** nastawać, okazować się, poczynać się, pojawiać się, pokazywać się, ukazować się; **4.** buntować się; **5.** zmartwychwstawać; **6.** rość, wzrastać, zamagać się; **8.** odradzać się.

Formacje współrdzenne cf 1.STAĆ.

Cf **POWSTAJĄCY, POWSTAWAJĄCY, POWSTAWANIE**

MN